

ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ ΕΝ ΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΙ

δένουε πολὺς νὰ παρέλθῃ χρόνος τοῦ βίου τῆς ἀνθρωπότητος πρὶν αὕτη κατανοήσῃ δύο στοιχειώδεις ἀληθείας καὶ ὑποτυπώσῃ αὐτὰς ἐν πασιφανεῖ διαυγείᾳ.

Εἶναι δ' αὗται αἱ ἐξῆς.

Ὅπως ἀποδίδεται πράξις τις εἰς τὸν δράσοντα αὐτήν, ἔσον πρῶτον μὲν οὗτος ἢ νὰ ἐπραξῆ ταύτην ἐλευθέρως ἢ νὰ ἠδύνατο νὰ ἀπόσχη αὐτῆς, δευτέρου δὲ νὰ μετάσχῃ τῆς πράξεως καὶ ἡ διάνοια αὐτοῦ ἐν πλήρει ἐπιγνώσει. Εἰ δὲ μὴ πράξις συντελεσθεῖσα βία ἢ δι' ἄγνοιαν τοῦ ὀρθοῦ ὑπὸ τοῦ δράστου καθιστᾶ αὐτὸν ἀνεύθυνον.

Ἐπειδὴ ἡ ἀρχαιότης ἤκιστα διέκρινε τὰς δύο ταύτας ἀληθείας, πολλὴ βασιλεύει παρὰ τοῖς ποιηταῖς αὐτῆς σκοτία καὶ ἀβεβαιότης περὶ τῶν ἰδεῶν, ἃς εἶχον οἱ σύγχρονοι ἐκείνοις, ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὴν πανίσχυρον εἰμαρμένην καὶ τὴν ὑπερτάτην δικαιοσύνην, ἀπαρεγκλίτως καὶ ἀδυσωπήτως ἐπερχομένην. Εἶναι λοιπὸν ἄγνωστον ἂν οἱ χρησιμεύοντες ὡς παθητικὰ ὄργανα τῆς ἀνωτάτης ταύτης δυνάμεως τῶν Θεῶν ἐθεωροῦντο ὑπεύθυνοι, καθόσον οἱ ἀρχαῖοι νομίζοντες τὰ πρόσωπα τῆς τραγῳδίας παθητικά, ὡς φαίνεται, ὄργανα ὑπελάμβανον κατ' ἀκολουθίαν αὐτὰ ἐστερημένα πάσης ἐλευθερίας. Ἄγνωστον ἐπ' ἴσης εἶναι ἂν πρὸς κρίσιν πράξεώς τινος τοῦ δράστορος προσώπου ἐζητεῖτο ἡ ἐξέτασις τοῦ προκαλέσαντος τὸ γεγονός αἰτίου, ἢ ἤρκει ἀπλῶς αὕτη ἡ πράξις ὡς ἐπιβεβλημένη ἀνωθεν ἢ ἂν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐν ἐπιγνώσει πνευματικῇ ἢ ἠθικῇ παρέμβασις νοήμονος βουλήσεως. Ἐκ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἐτέρας τῶν δύο τούτων γνώμων τὸ δῶμα γίνεται ὅλως ἄλλοιον.

Ἐν τούτοις, παρὰ πᾶσαν ταύτην τὴν ἀπορίαν, ἐπικρατεῖ μᾶλλον ἡ ἰδέα, ὅτι ἐν μὲν τοῖς δράμασι τοῦ Αἰσχύλου διέπει ἡ σκοτεινὴ ἔννοια ἀναλλοιώτου εἰμαρμένης καὶ δικαιοσύνης πεπροσωποποιημένης· ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἰσοῤῥόπως καὶ ἁρμονικῶς συνεκέρασε τὴν ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐπιδράσεως τῶν Θεῶν· τέλος ὅτι ἐναπέκειτο εἰς τὴν νεωτέραν ποίησιν νὰ διευκρινήσῃ αὐτὰς καὶ χωρὶς ἀπ' ἀλλήλων τὴν ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐπιδράσεως.

Παρ' Εὐριπίδῃ δὲ ἡ ἀληθὴς ἔννοια τῆς τε ἀτομικῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐθύνης, τελείως ἀπαλλαγεῖσα τοῦ σκότους τῆς μυθολογίας καὶ τῆς παρεμβάσεως τῶν Θεῶν, κατεπάτησε τὰς ἰδέας τῆς τυραννικῆς αὐτῶν ἐξουσίας καὶ προεμήνυσε ὅτι μετ' οὐ πολὺ μόναι αὐται, ἡ τοῦ ἀτόμου δηλονότι ἰσχύς καὶ ἡ ἀνθρωπίνη εὐθύνη, θὰ κατέχωσι τὴν σκηνήν.

Ἄλλ' ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ Αἰσχύλος, ἰδιολόγος ἐμβριθέστερος καὶ βαθυνοώτερος τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἠσχολήθη περισσώτερον ἐκείνων περὶ τὸ μυστήριον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς εἰμαρμένης. Καὶ δὲν ἀνεκήρυξε μὲν σαφῶς τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ προησθάνετο αὐτὴν καὶ ἐπόθει ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς. Ἡ ἰδέα τῆς εἰμαρμένης τὸν ἠνώχλει καὶ ἠγωνία ἐν ἅπασιν αὐτοῦ τοῖς δράμασι κατὰ τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ δόγμα τῆς εἰμαρμένης εἶχε τοσοῦτον βαθέως ἐβρίζωθη, ὥστε πολλάκις αὐτὸς οὗτος ἀντιλέγει πρὸς ἑαυτόν.

Ὁ Σοφοκλῆς εἶναι γαληνιώτερος καὶ ἀρμονικώτερος διότι εἶναι φύσις καλλιτεχνικὴ ἅμα καὶ φιλοσοφική. Ὁ δ' Εὐριπίδης εἶναι πλήρης ἐπιτυχῶν καὶ γονίμων νεωτερισμῶν. Αἱ νέαι δὲ ἰδέαι ἅς φέρει ἐπὶ τῆς σκηνῆς εἶναι οὐχὶ τοσοῦτον προῖον τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ μελετῶν, ὅσον ἤχῳ τῶν συγχρόνων φιλοσοφικῶν θεωριῶν.

Ἡ βαθμιαία αὕτη πρόοδος ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τρίτου τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν ἦτο φυσική. Ἡ δὲ ἠθικὴ ἰδέα ἡ διακρίνουσα τὴν εἰμαρμένην ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας διεφωτίσθη καὶ διευκρινήθη βαθμηδὸν ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Ὁ Αἰσχύλος οὐ μόνον θεοσεβὴς ἀλλὰ καὶ σοβαρὸς ὢν ποιητὴς πιστεύει μὲν εἰς τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις, τὸ παιδαριῶδες ὅμως αὐτῶν καὶ τὸ ἔστιν ὅτε ἀνήθικον παρενοχλοῦσιν αὐτόν, καθόσον διψᾷ θεῖαν δικαιοσύνην καὶ μεγαλειότητα. Ὅθεν προσπαθεῖ παντὶ σθένει νὰ ἐλαττώσῃ τὴν φήμην τῆς ἀποδιδομένης εἰς τοὺς Θεοὺς ἰδιοτροπίας καὶ νὰ προσάψῃ τοῦλάχιστον ποιᾶν τινα χροιάν δικαιοσύνης εἰς τὴν ἀφετηρίαν πασῶν τῶν παραδοξολογιῶν, αἵτινες εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀρχαίας τραγωδίας. Πρὸς τοῦτο ἀνεζήτησε τὴν λύσιν τοῦ διπλοῦ αἰνίγματος τῆς διοικήσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης εἰμαρμένης, αἰνίγματος κειμένου καὶ νῦν ἔτι ὑπὸ τὸ σκότος καὶ τὴν φρίκην, ἅτινα καλύπτουσι τὰ μεγάλα ταῦτα μυστήρια, εὐελπιστῶν πάντοτε νὰ ἐκκαθάρῃ τὰ στοιχεῖα τῆς θείας ἀρμονίας καὶ τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἠθικῆς τάξεως.

Ὁ κληρὸς οὗτος ἔλαχεν ἐπιτυχέστερον εἰς τὸν Σοφοκλέα. Ἐν ταῖς τραγωδίαις τοῦ Σοφοκλέους τὸ δόγμα τῆς εἰμαρμένης ἀπόλλυσιν ἔδαφος. Εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ παλαιῶται. Ὁ μεταξὺ Αἰσχύλου καὶ αὐτοῦ βιώσας Ἄναξαγόρας εἶχεν ἤδη προῖδει τὴν Πρόνοιαν. Ἡ δ' ἐνεργητικότης, ἡ εὐθύνη, ἡ ἀτομικότης τοῦ ἀνθρώπου ἐνεφανίζοντο ἐπὶ τοῦ θεάτρου, ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ὡς μέγας τεχνίτης ἀνεμίγνυε τὸ ἀνθρώπινον μετὰ τοῦ θείου παρὰ τοῖς ἥρωσι αὐτοῦ ἐν προσηκούσῃ ἀναλογία, ἥτις εἶναι ὁ ὕψιστος βαθμὸς τοῦ καλοῦ.

Ἡ σοφιστικὴ τέχνη καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ῥητορεία ὄξυνασαι τὰς ἰδιότητας ταύτας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀπέδωκαν ταύτῃ μείζονα ἰσχύον καὶ εὐθύνην

ἐν τοῖς δράμασι. Τῆς φάσεως ταύτης τῆς δραματικῆς τέχνης κυρίως ἐργάτης προβάλλει ὁ Εὐριπίδης. Τοιούτων ὄντων τῶν δεδομένων καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν λεπτότητος προαχθέντος τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δράματος θέλομεν ἴδει κατὰ πόσον ἐπωφελοῦμενοι ἐξ αὐτῶν οἱ νεώτεροι ἐγένοντο ἄξιοι μιμηταὶ τῶν ἀρχαίων.

Ο 17^{ος} Αἰὼν τῆς Γαλλικῆς Φιλολογίας

ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΟ ΑΥΤΟΥ

ΕΞΟΧΟΙ ΤΡΑΓΙΚΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ετὰ τὴν βραχεῖαν ταύτην ἱστορικὴν ἀφήγησιν τῆς πορείας τοῦ δράματος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι, ἴδωμεν τὸν 17^{ον} αἰῶνα καὶ τοὺς δύο μεγάλους αὐτοῦ τραγικοὺς ποιητάς.

Ὁ 17^{ος} αἰὼν εἶναι αἰὼν πολυπράγμων, ἐρευνητικὸς τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ μέγας τοῦ ἀνθρώπου ζωγράφος, τούτου δ' ἕνεκα καὶ διδακτικὸς, καθότι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν συγγραφέων αὐτοῦ ἐγκατατίθεται ἐν τῇ διανοίᾳ γενικῆ εἰκὼν τῆς ἀνθρωπότητος.

Πάντες οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ζωγραφοῦντες τὸν ἄνθρωπον ἀπέβλεπον εἰς τὸν ἠθικὸν σκοπὸν τοῦ νὰ γνωρίσωσιν ἡμῖν αὐτὸν τοῦτον, οὕτως ὥστε ἐν ταῖς εἰκόσιν, ἃς ἔγραφον, ἕκαστος ἡμῶν ἀναγνωρίζων ἑαυτὸν, ν' ἀποβαίη βελτίων ἑαυτοῦ.

Οἱ μεγάλοι αὐτοῦ συγγραφεῖς ἐξετάζουσι τὰς κοινωνίας οὐχὶ ὑπὸ τὰς πολιτειακὰς αὐτῶν σχέσεις, ἀλλ' ὑπὸ τὰς ἀστικὰς καὶ δὴ τὰ καθήκοντα, ἅτινα ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἐκπληρώσῃ πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ καὶ κοινὴν εὐτυχίαν.

Εἶναι λοιπὸν ὁ 17^{ος} αἰὼν, αἰὼν ἠθικῆς διδασκαλίας πλήρης ἀρχῶν καὶ παραγγελημάτων ἀφορώντων εἰς τὴν ἴθυσιν τοῦ πνεύματος καὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ βίου, αἰὼν διδασκαλίας καλούσης, διὰ τῆς φωνῆς παντὸς δυναμένου νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ περιωπῆς εἰς τὴν μελέτην, τὴν γνῶσιν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ δύο πρῶτα τρίτα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος ὑπῆρξαν τὰ προπαρασκευάσαντα τὴν γονιμότητα τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας. Ὄντως ἄνδρες μεγαλοφυεῖς ἀφοσιούμενοι εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ εἶδους, εἰς ὃ ὑπὸ τῆς φύσεως εἶχεν ἕκαστος προορισθῆ, ἀνέδειξαν πάντας τοὺς κλάδους τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τρίτον ὑπῆρξεν ὁ χρόνος τῆς ἀνασκαφῆς καὶ ἀρῶσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς σπορᾶς καὶ φυτείας. Ἐν τῷ δευτέρῳ τρίτῳ τὸ